

כ"ב אייר	כניסת שבת	יציאת שבת
ירושלים	18:47	20:06
ת"א	19:09	20:09
חיפה	19:00	20:10
באר שבע	19:07	20:07

אילו של יצהק

פרשת "בהר - בחקתי"

פרשת "בהר" פותחת בצו השמיטה: **"שֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמֶךְ וְאִסַּפְתָּ אֶת-תְּבוּאָתָהּ. וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית שֶׁבַת שְׁפָתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שְׁבַת לָהּ שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרֶמֶךְ לֹא תִזְמַר" (כ"ה, ג-ד)**

שש שנים התנהלו בארץ חיי כלכלה מקובלים, מרוץ אין סופי אחר הפרנסה, הכסף והמעמד. נזרעו שדות, הופקו רווחים, שלטו בה חוקי היצע וביקוש, מסגרות תיווך שונות, ובתוך המולת חיים זו, באה פתאום פקודה: בפרוס השנה השביעית, צו רוחני כופה עצמו על המציאות: **"וּשְׁבַתָּה הָאָרֶץ, שְׁבַת לָהּ."** הקפיטליזם כערך עליון ספג מהלומה מוחצת! בעלי השדות מנועים בשנה השביעית במניין השנים מהפקת רווח מרכושם. נאסר עליהם לחרוש, לזרוע, לאסוף יבול. שנה שלמה הם ניצבים מול רכושם, תוך שיעבוד יצר הקניין ויצר הבעלות לצו האלוקי המפקיע את הקרקע כאילו לא שלהם היא.

בספר "פני דוד" מבאר החיד"א, שמצוות שמיטה היא יסוד ליהר סיני, כלומר: **יסוד לקיום כל התורה והמצוות.** הכיצד?

כבר למדונו חכמים ז"ל, שעיקר טעם מצות השמיטה, הוא לחזק ולהשריש את מצות **האמונה והבטחון** בלב האדם, כי כאשר ישבות האדם מעבודת האדמה וחסרונו יתמלא בדרך נס – יווכח לדעת ולהבין, כי לא כוחותיו ועמלו מביאים את הפרנסה, וישליך על ה' יהבו.

"חזון איש" בספרו "אמונה ובטחון" כותב, שאמונה ובטחון הם כמו "הלכה ומעשה". אמונה היא "הלכה", ובטחון הוא "למעשה". יש הרבה אנשים שיודעים את ההלכה, אבל התכלית היא לדעת להביא את ההלכה למעשה, ליישם את האמונה בחיי היום-יום, בכל ענין וענין ובכל מעשה ומעשה. זהו מבחן החיים, מבחן הבטחון.

שאלו את רבינו הגאון מוילנא זצ"ל, עד היכן צריכה להיות דרגת הבטחון? ואמר, שכבר פירש דוד המלך בתהילים (קלא, ב): **"אִם-לֹא שְׁוִיתִי, וְדוֹמַמְתִּי-- נַפְשִׁי: פְּגַמְל, עָלֵי אֲמוֹ; פְּגַמְל עָלֵי נַפְשִׁי."** - כתינוק הנגמל מאמו, שכל בטחונו על אמו, כך צריך להיות ביטחונו בה'.

עלינו להיזהר שלא להיות כאותו דרשן, אשר היה צועק הרבה בהרצאותיו ודרשותיו על בטחון ובטחון... יום אחד ראו אותו יוצא מאיזשהו סוכן ביטוח, כשבידו קלסרים רבים וגדושים פוליסות. בחוץ פגש אותו אחד משומעי לקחו, ואמר לו: **"כבודו, מה עם בטחון?"** אמר לו הדרשן: **"בטחון, בטחון, אבל זה ליתר בטחון..."**

לא בדיבורים מן השפה ולחוץ נמדד אדם, ולא בדקלומים על אמונה ובטחון. המבחן של החיים הוא יישום האמונה – לחיות מתוך בטחון אמיתי בבורא עולם.

"וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר לְצַמְתָּת כִּי-לִי הָאָרֶץ כִּי-גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אֲתֵם עִמָּדִי." (כ"ה, כ"ג)

בפסוק זה המסיים את דיני השמיטה והיובל שבפרשה, מפרטת התורה את הסיבה והטעם לתביעותיה מהאדם בעל הממון: אתה, המרוויח, אתה יָרָ, יְנוֹשֵׁם, נמצא בתוך המציאות האלוקית המקדימה את מציאותך והמאפשרת את כל פעילותך.

התורה מרגילה את האדם בפעולות ומעשים, לקבוע בליבו ולצייר במחשבתו, שנכסיו אינם בבעלותו הטוטאלית - **"לָהּ, הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ"** (תהילים כ"ד, א'). וכמו שמובא בזוהר הקדוש – **"בן אדם מתהלך בעולם, ובמחשבתו בטוח הוא, ששלו הוא העולם לצמיתות, ושהוא יישאר בו לדורי דורות! לכן באה מצוות "שמיטה ויובל", ומלמדת אותו את מידת המציאות, שהוא האדם ארעי פה! יָרָ, יְנוֹשֵׁם, ונמצא בתוך המציאות האלוקית המקדימה את מציאותו והמאפשרת את כל פעילותו. נכסיו הגשמיים אינם בבעלותו לאורך זמן, וחבל לו לערוך חשבונות לטווח ארוך!"**

ברוח זו ממשיכה התורה ומצווה את המצוות הבאות בפרשה זו: **"וְכִי-יָמוּךְ אַחִיד, וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ-- וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ, גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ."** (כ"ה, ל"ה)

ואומר המגיד מדובנא: מדוע סמכה התורה את פרשת "וכי-ימוך אחיד" לפרשת שמיטה? כדי ללמדנו, שאף כי אמנם האדם ביחס לעצמו נצטווה להיות מושרש היטב במידת הביטחון ולא לדאוג ולשאול **"מה נאכל?"** כפי שמלמדת פרשת שמיטה, אך ביחס לזולת, אין לסמוך בעבורו על מדת הביטחון אלא יש לפעול למענו ולקיים **"וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ"**.

וכותב "החפץ חיים" (אהבת חסד): לאחר פטירתו, שואלין לו לאדם על כל מצווה ומצווה, ובוודאי יבוא לידי שאלה גם על מצווה גדולה זו: **"וכי-ימוך אחיד, ומָטָה יָדוֹ עִמָּךְ-- וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ"**. האם קיימה כדין? מה ישיב?

ואז יזכירוהו ויאמרו לו הב"ד של מעלה – זכור נא באותו זמן ובאותו יום לחודש ההוא, שישבת בביתך על כסא כבודך, בשמחה, ואז בא בלילה אותו עני אליך בבקשות ותחנונים שתלווה לו על משכון, והישבת לו: כרע אי אפשר להלוות לך", והלך בפחי נפש מאתך, ולא שמת אל ליבך, שהוא היה מתייעץ עם אשתו בזה ימים אחדים אם ילך או לא, והיה מתבייש ללכת ביום ובא בלילה, וגם חשב איזו משכון יתן שיוכשר לפניך – ואתה בלי שהייה ובלוי ישוב הדעת, ברגע דחית אותו בשתי ידיים לומר: אי אפשר למלאת משאלתך, ואז נשבר ליבו בקרבו, כחרס הנשבר ושב לביתו בבושה ובכלימה.

והינה, קודם ששב לביתו היו מצפים בניו ובני ביתו מתי יבוא, ואולי יהיה להם עוד תקווה, אבל כשבא בידיים ריקניות מאתך, ישבו כולם לבכות ואמרו: מה יהיה אחריתנו? הלא נגווע ברעב כולנו? וע"י בכייתם שעלתה אז למרום נתגבר כח הדין על העולם. וסוף דבר היה, שעל ידי זה שלא היה לו במה להחיות את בני ביתו, נחלש כוחם מידי יום, עד שהחלשים שבהם נהיו חולים, ויתר בני ביתו נעשו נודדים ללחם ונתמוטט ביתו. ועתה, עמוד בדין והכר מעשיך, וראה מה גרמת במיעוט חמלתך, כמה צער ציערת למעלה את השם יתברך בעת שעלתה בכייתם למרום וכמה גזרות נסובו אז על ידי זה.

וכשם שלא חמלת על העני, כך אין לחמול עליך, ונגזר דינו ועונשו.

וכתוב בויקרא רבא (לד): אמר רבי אבין: העני הזה עומד על פתחך והקב"ה עומד על ימינו, ככתוב: **"כי יעמוד לימין אביון"**, אם נתת לו, דע מי שעומד על ימינו נותן לך שכרך ואם לא נתת לו, דע מי שעומד על ימינו פורע ממך ועל כן, ישכיל האדם להתבונן תמיד על צרת הדל ויקיים עליו מה שכתוב: **"אֲשֶׁרִי, מִשְׁפִּיל אֶל-דָּל; בְּיוֹם רָעָה, יִמְלָטֶהוּ ה'."** והסביר בעל **"אמרות טהורות"**, שהכוונה בהמשך הפסוק **"בְּיוֹם רָעָה"**, שהמדרגה הגבוהה בצדקה היא כשאתה עוזר לעני בשעה שגם אתה שרוי במצב לא-טוב. וזאת כוונת הכתוב **"אשרי משכיל אל דל ביום רעה"** – אשרי המשכיל לעזור לחברו גם בשעה שהוא עצמו שרוי **"ביום רעה"**.

על מעלת נתינת צדקה ישנם אין ספור הבטחות וברכות בדברי חז"ל, החל מילדים וכלה בכסף, בריאות ושפע, וכידוע, מרן החזון איש זצוק"ל הזהיר ביותר לתת מעשר כספים, ואמר כי נתינת מעשר כספים גורמת להרבה פחות אסונות, מחלות ופגעים בבית: **"אנשים לא יודעים כמה צרות, מחלות ילדים וביקורי רופאים הם מונעים מעצמם בזכות הפרשת מעשרות כספים ונתינת צדקה הגונה, והדברים מופיעים כבר במדרש רבה, ש"פתח הפתוח לצדקה – לא ייפתח לרופא!"**

וממשיכה תורתנו הקדושה ומצווה:

"אֶל-תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית, וְיִרְאֵת מֵאֲלֵיךָ; וְחֵי אַחִיד, עִמָּךְ. אֶת-כֶּסֶףךָ--לֹא-תִתֵּן לוֹ, בְּנֶשֶׁךְ; וּבְמִרְבִּית, לֹא-תִתֵּן אֶכְלָךְ." (שם, ל"ו-ל"ז)

אמר רבי משה מקוברין זיע"א: את כספך לא תיתן לו בנשך" זה המשך לפסוק הקודם "והחזקת בו". ללמדנו שכאשר נותנים הלוואה או צדקה לעני אין להוסיף עקיצות ונשיכות, דברי מוסר ותוכחה, אלא יש לתת את הסיוע בסבר פנים יפות או בהסתר ובהצנע.

סיפר ר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל: פעם התארחתי בעיירה אחת, ובמהלך שהותי במקום שחו באזני המארחים כי אישה גלמודה נפטרה וכמעט אין אנשים המכירים אותה, ולפיכך אין ידוע אם יתאסף מניין להלווייתה. כאשר שמעתי זאת החלטתי להשתתף בהלוויה כדי לחלוק כבוד אחרון לאישה הגלמודה.

מה רבה הייתה הפתעת כולם, כאשר בהתקרב מועד ההלוויה נהרו רבים מבני העיירה למקום יציאת ההלוויה, ואף מבואות העיירה מלאו הולכי רגל ועגלות מכל האזור. אנשים הסתכלו זה על זה, כל אחד היה בטוח שהוא היחיד שהכיר את הגלמודה הבודדה, עד שהתברר הסוד המדהים: האישה הזאת הייתה בעלת חסד מופלגת, וכמעט לא היתה משפחה באזור שלא נהנתה מחסדיה, אך היא הקפידה לעשות את כל מעשיה בהסתר ובהצנע, ואף משפחה אחת לא ידעה על מעשיה למשפחות אחרות, כל משפחה שהגיעה להלוויה, הייתה סבורה, אפוא, כי אין לה עוד מכרים...

אמר רבי ירוחם: כל דבר שאדם מעריך, הרי הוא מצניע ומסתיר. כלי מטבח פשוטים עומדים גלויים על השולחן, אך כלי זהב מוסתרים. ככל שהדבר הוא בעל ערך רב יותר, מקפיד בעליו לשומרו שלא יינזק. האשה הזו העריכה מאוד את מעשי החסד, הייתה לה הכרה גדולה בערכם של מעשי חסד, ולפיכך היא שמרה עליהם מכל משמר, שלא ידעו עליהם, שלא יגרמו בושה למשיכה, חלילה, ושלא יתנו לה כבוד על משהו שהיא עושה, כי ככה יש לעשות.

התורה באה אל האדם היהודי, בשעה שהוא מחזיק בידו את צרור הכסף שעמל עליו קשות, היא באה אליו, בעוד הוא חש את התענוג הנעים של העוצמה, של העושר והקניין – ודורשת ממנו לוותר על חלק מזכותו הטבעית להשתמש בכסף ובכוחו זה כרצונו. היא מחייבת אותו להלות מכספו לנזקקים, ועם זאת אוסרת עליו, בתכלית האיסור, ליהנות מהלוואה זו, על ידי גביית אחוזים מסוימים בעבורה (כ"ה, ל"ו-ל"ז).

באמצעות צווים אלו, מרגיש היהודי, היטב, את הגבולות הברורים והצרים של בעלותו על הממון שברשותו. הסר למשמעת החובה והאיסור, המוזכרים בפסוקים אלו, לומד באופן מעשי ביותר כי יש אדון אחר להון. כי הוא, האדון העליון המעניק לאדם הון זה, בצפייה שישתמש בו כראוי. שיהפוך את ההון המצוי ברשותו למנוף לפעולות העזרה לזולת.

בהמשך, בפרשת "בְּחֻקֵּי" מתארת התורה קשר ישיר בין מעשיו או מחדליו של האדם-הנובעים בדרך כלל ממדרגת אמונתו ובטחונו בבוראו, לבין השפע הגשמי, רווחתו החומרית ופרנסתו:

"אם-בְּחֻקֵּי, תִּלְכוּ; וְאֵת-מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ, וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם. וְנִתְּנִי גִשְׁמִיכֶם, בְּעֵתֶם; וְנִתְּנָה הָאֶרֶץ יְבוּלָה, וְעַץ הַשָּׁדָה יִתֵּן פְּרִיֹו" (כ"ו, ג' ט"ד)

ומפרש רש"י: **"אם בחוקי תלכו - שתהיו עמלים בתורה"**:

רבות ונצורות מבטיחה התורה להולך בחוקותיה. ומי הוא ההולך בחוקותיה? העמל בתורה, כפרוש רש"י.

כלומר: רש"י מבאר שכל השכר המובטח בפרשתנו לעם ישראל הוא אם יהיו עמלים בתורה. וכך גם מבאר רש"י את לשון הפסוק המדבר על העונש: **"וְאִם-לֹא תִשְׁמְעוּ, לִי; (כ"ו, י"ד) - "להיות עמלים בתורה"**. נמצא שעמל התורה הוא מפתח השפע המביא ברכה לעם ישראל ובלעדיו אין לעם ישראל חיים. ונשאלת השאלה מדוע הברכה והקללה תלויים דווקא בעניין זה?

פשוט הדברים הוא, שאם נהיה עמלים בתורה, הלימוד ייחזק ויקבע בזיכרון, במח ובלב, וכך נזכור את כל ההלכות והמצוות הנחוצות, ולא נכשל. אך אם נבטי לעומק העניין, נגלה את סוד כוחו של לימוד התורה; הזוה"ק מגלה לנו שאורייתא והקב"ה כולא חד (זוה"ק פרי אהרן). התורה הקדושה היא חכמתו של הקב"ה, כביכול חלק מעצמותו של הבורא. על ידי לימוד התורה יש בכוחו של האדם הפשוט להכניס את הקב"ה אליו, שהרי כל דבר שהאדם לומד, נכנס לתוך תא במוחו ונשמר שם. מכך מובן, שהאדם הלומד תורה מכניס אליו את הקב"ה בכבודו ובעצמו, בבחינת "ותורתך בתוך מעיי", ובוזה מסביר בעל התניא מעלת התורה על כל שאר המצוות, כי בשאר המצוות האדם עושה רצון המלך, ואילו בלימוד התורה הוא כמחבק את המלך והופך לחלק מעצמיותו.

וכתוב בספר המאמרים תרצ"ו: האדם צריך לעמול בתורה ולהתייגע בפועל. גם כאשר הוא טרוד בעסקיו וקביעת העיתים לתורה באה לו בעמל, מחובתו לקבוע בכל יום עיתים לתורה. לכן התורה מביעה זאת בלשון "בחוקותי", מלשון חוק, לומר לך כי קביעת העיתים לתורה צריכה להיות בדרך של קבלת עול. ואמר הרבי הרי"צ **מליובאוויטש** זיע"א: לימוד התורה בכל יום ויום נוגע בנפשות ממש. לא רק בנפש הלומד, אלא גם בכל נפשות בני הבית. לימוד התורה משנה את כל האווירה בבית, ויוצר אווירה של תורה ויראת-שמים. ודרשו חז"ל (ע"ז ה') על כתוב זה, אין **"אם"** אלא לשון תחנונים. כלומר: שמכיוון שהקב"ה חפץ להריק לנו השפעות טובות וחסדים, לכן הוא מבקש ומתחנן שנלך בחוקותיו.

ויש לדעת, שהמשמעות של עמל התורה אינה רק כמשמעו לימוד התורה בעמל וביגיעה, אלא גם הכוונה בזה היא על העמל **בקים התורה**, הן בעניני טור מרע והן בעניני עשה טוב, ומוטל על האדם לדעת כי זהו תכלית ועיקר העבודה, להתאמץ ולהתגבר על כל הקשיים, ובוזה מראה הוא כי נאמן הוא לאלקיו.

ונוהג שבעולם, שאנשים מרחמים על "המסכן", העמל והממית עצמו באוהלה של תורה בכל רגע פנוי, ומתנזר מכל תענוגות העולם. אבל דווקא הנהגה זו, היא הפותחת לפניו את הברכות שבתורה ומשפיעה שפע ברכה והצלחה, כי **"אֶרֶץ יָמִים, בְּיָמֶינָהּ; בְּשָׂמְאֻלָּהּ, עֶשֶׂר וְכַבֹּד"**. (משלי, ג', ט"ז).

ואמר הרב **"תורת חכם" זצ"ל, "גִּשְׁמִיכֶם"**, הוא מלשון גשמיות. מי שמקיים **"בְּחֻקֵּי, תִּלְכוּ"**, שומר את המשפטים ועושה אותם, מעניק לו הקב"ה את כל **הַגְּשָׁמִימוֹת** הנחוצה, בבריאות הגוף ופרנסה טובה, כדי לסייע לאדם שיתמיד בקיום המצוות.

"וְהַשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת-בְּצִיר, וּבְצִיר יִשִּׁיג אֶת-זֶרַע; וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמִיץ לְשֹׁבֵעַ, וְיִשְׁבְּתֶם לְבֶטֶחַ בְּאַרְצְכֶם. וְנִתְּנִי שְׁלוֹם בְּאַרְץ, וְיִשְׁכַּבְתֶּם וְאִין מַחְרִיד; וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה, מִן-הָאֶרֶץ, וְחֶרֶב, לֹא-תֵעָבֵר בְּאַרְצְכֶם". (שם, ו-ז)

ויש לשאול: אם נשב לבטח בארצנו ואויבים לא יחרידו אותנו, הרי ממילא יהיה שלום בארץ. ומדוע הקב"ה צריך להבטיחנו על כך? ופירש **הרמב"ן זצ"ל** – והדברים כה אקטואליים! ברכה אחת היא שיהיה ביטחון בגבולות הארץ, ונשב לבטח בארצנו. וברכה נוספת היא, שיהיה שלום בינינו ולא נלחם איש באחיו, וכן פירש **האור החיים הקדוש זצ"ל**, שפסוק זה מכוון על בני ישראל, שלא יהיה להם פירוד הלבבות, שייטעו ה' ביניהם שלום. ואמרו חז"ל בגמרא (מגילה יח.) כי אחר ברכת כהנים חתם בשלום, שאם אין שלום כל הברכות אינם כלום.

מסופר, שכאשר טיטוס הרשע צר על ירושלים ובנה עליה סוללות כדי להבקיע את חומתה, ובתוך העיר השתוללה, לא עלינו, מלחמת אחים, אמר טיטוס: **"לשווא הבאתי כנגדכם סוללות, כי כל אחד מכם הריחו סוללה לחברו"**.

וכתוב במדרש (בראשית רבה לח ו'): רבי אומר: גדול השלום שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם, אמר המקום כביכול איני יכול לשלט בהם, כיון ששלום ביניהם, שנאמר (הושע ד, ז): **"חֲבוּר עֲצָבִים אֶפְרָיִם, הֵנָּח-לו"**. אבל משנחלקו מה הוא אומר (שם י, ב): **"חֶלֶק לָבֶם, עֲתָה יִאָּשְׁמוּ"**. הא למדת גדול השלום ושנואה המחלוקת.

שלום הוא ההיפך מיחידנות, משירת סולו, פירושו כוחות שמשלימים זה את זה ופועלים כצוות בהרמוניה ושיתוף פעולה. למרות שבני אדם הם שונים זה מזה ובמקרים רבים מתקשים להתמודד עם הניגודים ביניהם. השלום היא שכל אחד ימצא את הדרך לבטא את הייחודיות שלו ולהפרות איתה את הזולת. שנלמד לעבוד יחד.

כאמור, פרשת השבוע מפורטת מצבים שבהן צריך לעזור לזולת, לא לרמות במשא ומתן ולא לשקר בענייני כספים, להלוות ולעזור לאחר, לשים לב מבעוד מועד מתי אדם נקלע למצוקה כלכלית ולא לתת לו להתדרדר לעוני ועוד ועוד. התורה בוחרת לתאר זאת כך: **"אֵל תִּזְנוּ אִישׁ אֶת אַחֲיוֹ, כִּי יִמּוֹךְ אַחֲיוֹ"**, **"וְחִי אַחֲיוֹ עִמָּךְ"**.

בכל המקרים האלה לא מדובר על אחים ביולוגיים, ואפשר היה לכתוב **"לקוח"**, **"שוכר"**, **"שכן"**, ולא **"אחי"**. פרשני התורה מסבירים שהתורה בוחרת במילה הזו כדי להעביר מסר: החברה שצריך לייסד בישראל אמורה להיות חברה שמבוססת על **ערכות הדדיות ואחוה**.

המילה שעליה אנו חושבים הכי הרבה ואומרים הכי הרבה היא - **"אני"**. לעומת זאת, תרי"ג המצוות דורשות מאיתנו עבודה עצמית, שבה האדם אמור להבין שהוא לא במרכז, שמוקד תשומת הלב צריך להיות **"האחי"** - הזולת, בן הזוג, הילדים, ההורים, אלוקים.

הרב קוק סיכם זאת במשפט נוקב מאוד: **"הרבה צריך האדם לעמול, עד שיצוייר לו כראוי שיש במציאות עולם - זולת מציאותו הפרטית של עצמו"**. שווה לקרוא את המשפט הזה שוב. צריך לעבוד קשה כדי להפנים שיש עוד דברים בעולם הזה חוץ מהמציאות הפרטית שלנו. והמשך המשפט מאתגר לא פחות: **"וכשידע זאת כראוי - רק אז יוכל להשיג את בוראו"**.

בשעה שישאל חיים באחדות ומתנהגים כאחים, הם זוכים שהקב"ה מתייחס אליהם כאב, אב רחמן מלא רחמים, המיטיב להם ומגן עליהם, לעומת זאת, בשעה שיש ביניהם ח"ו שנאת חנם אומר הקב"ה: אלך ואשובה אל מקומי. אם אינכם אחים, אף אני איני אב ח"ו.

ועפ"י הסבר זה נבין היטב את שכתב ר' חיים ויטאל תלמידו של אריז"ל: **"יאמרו חז"ל: בית [מקדש] שני היו בו צדיקים וחכמים גדולים, ולא נחרב אלא בעוון שנאת חנם. ולא נתארך הקץ [מתי זמן גאולתנו] ולא נעלם [מידעתנו] אלא לסיבת שנאת חנם. ולא עוד, אלא ששאר העבירות אינו עובר עליהם אלא בשעה שעובר עליהם - אבל שנאת חנם בלב היא תמיד, ובכל רגע עובר על לא תשנא את אחיך' וביטל מצוות עשה 'ואהבת לרעך כמוך', ולא עוד, אלא שעל מצוה זו אמרו 'זה כלל גדול בתורה', שכול התורה תלויה בה" (ישערי קדושה", ח"ב פ"ד).**

לע"נ **אסתר סזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל**
נלב"ע ב' עבת ה'תש"פ. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' **יצחק ב"ר נסים סזרחי ז"ל**
נלב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.